

Колекція видань Івана Федоровича в збірці Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького

Збірка Рукописів та стародруків Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького є однією з найцінніших книгозбірень в Європі з огляду на представлені у ній пам'ятки писемності і друкарства, як західно, так і східноєвропейські. Основу колекції складають рукописи та стародруки, передані митрополитом Андреем Шептицьким упродовж 1905-1939 рр. з архіву Львівської капітули, бібліотек різних установ та дарів приватних осіб. Формуючи книгозбірню Митрополит розумів, що українська рукописна та стародрукована книга, за своїм багатством і художнім рівнем оздоблення, посідає провідне місце не тільки у слов'янському, але і загальноєвропейському книжковому мистецтві, а також є багатим історичним джерелом до історії і духовного життя української нації.

Одними з найцінніших в збірці кириличних друків є видання Івана Федорова (Федоровича, †1583 р.) – відомого типографа і гравера. Колекція нараховує 17 експонатів, які репрезентують шість з тринадцяти його видань. Це – московський Апостол 1564 рр. (1 примірник), Заблудівське Євангеліє учительне 1568-69 рр. (3 примірники), Заблудівський Псалтир з Часословцем 1568-69 рр. (1 примірник), львівський Апостол 1573-74 рр. (4 примірники), острозький Новий Завіт і Псалтир 1580 р. (2 примірники) та Острозька Біблія 1581 р. (4 примірники).

Видання Івана Федорова неодноразово привертало увагу дослідників [1], проте досі ще не існує праці де була б зібрана інформація про усі збереженні до сьогодні примірники видань, які знаходяться у різних музеях та бібліотеках світу. В сучасній кодикології все більшого значення набуває попримірникове дослідження стародруків та провеніційних записів на них. Систематизація, оприлюднення та наукове осмислення цих першоджерел має виняткове значення для розвитку широкого спектру, насамперед, гуманітарних дисциплін. Зокрема, на підставі аналізу провеніцій ми можемо простежити ареал розповсюдження і читацьку аудиторію видань Івана Федорова.

Він розпочав свою видавничу діяльність у Москві, де з 17 квітня 1563 р. по 1 березня 1564 р. разом із Петром Мстиславцем працював над підготовкою видання Апостола. Крім того, у 1565 р. вони надрукували ще два видання Часовника. Робота над першим тривала від 7 серпня до 29 вересня 1565 р., над другим – від 2 вересня до 29 жовтня того ж року.

Московський період друкаря в збірці НМЛ представлено Апостолом (1564 р.). Відомо, що його було надруковано накладом біля 1000 примірників, до тепер є відомості про збереження 62 екземплярів [2].

Музейний примірник (Сдк-76), за записом у старій інвентарній книзі, 1905 р. придбав митрополит Андрей Шептицький у С. Т. Большакова¹ в Москві за 200 рублів і передав на депозит до тоді ще Церковного музею [3]. Лише 5 вересня 1923 р. його переведено на постійне збереження до НМЛ. Цей примірник майже повний, бракує лише 4-х початкових нумерованих та останнього (262 нн) аркуша.

Згідно записів на форзацних аркушах спідньої дошки вдалося встановити, що у 1682 році він був власністю церкви «Миколая Чудотворця «на Писках» і Троєх московських чудотворців Петра, Олексія і Йони», документально відомої з першої третини XVII ст. і зруйнованої у 1932 р., яка знаходилась в Москві на Арбаті. Другий запис також зроблений московським скорописом на спідньому форзаці інформує, що у 1687 р. книга була власністю невстановленого («Слодецького» або «Слобоцького») монастиря в Москві. У 1904 р. Апостол потрапив до збірки відомого московського антиквара і бібліофіла С. Т. Большакова, про що свідчить його екслібрис наклеєний на звороті спідньої дошки оправи: «Собраніє С. Т. Большакова № _ 1904 л. 1870».

Після Москви Іван Федоров та Петро Мстиславець упродовж 8.07.1568 -17.03.1569 рр. працювали у заблудівській друкарні в маєтку литовського гетьмана Г. О. Ходкевича і надрукували Євангеліє Учительне. Незабаром після видання цієї книги Петро Мстиславець виїхав до Вільна. А Іван

¹*Большаков Сергій Тихонович (1842-1906) – московський антиквар, походить з першої в Росії династії професійних антикварів-книжників, комісіонер Імператорського Московського університету, Московського Публічного Румянцівського музею, Імператорської Публічної бібліотеки, ОІДР (Общество исторических древностей) та інших наукових організацій і товариств. Успадкував антикварну справу і звання від свого батька Тихона Федоровича Большакова (8.07.1794, м. Боровск Калузької губ.- 19.12.1863, Москва), який був засновником однієї з найбільших московських антикварних фірм. Антикварне підприємство Большакових у 1880-1890 рр. мала філії в Петербурзі (Апраксін двір, Большая лінія) і тимчасову торгівлю в Нижньому Новгороді і Сібірку, яка відбувалася під час ярмарків. С. Т. Большаков переважно згадується у зв'язку з переданням до Румянцівського музею рукописної збірки батька. Після 1906 р. справа перейшла до рук його сина – Миколая Сергійовича Большакова, який випустив кілька торгових каталогів фірми. Після Жовтневої революції антикварна фірма Большакових припинила своє існування. Подальше життя М. С. Большаков присвятив науці, зокрема вивчав російську гравюру. [Предпринимательская деятельность российский антикваров в конце XIX - первой трети XX века // <http://www.google.com.ua/url?url=http://all-referats.com/diploms/56>].*

Федоров від 26 вересня 1569 р. до 23 березня 1570 р. друкував свою першу самостійну працю – Псалтир з Часословцем.

Заблудівське видання Євангелія Учительного [4] на сьогодні відоме в 51 екземплярі [5] з них три зберігаються в збірці НМЛ (Сдк-569, Сдк-570, Сдк-1623).

Перший примірник з НМЛ (Сдк-569) майже повний, бракує лише 1 нумерованого аркуша та арк. 296. Згідно першого купчого запису на арк. 2-10 він був придбаний невдовзі після надрукування, а саме 11 лютого 1570 р. «рабом божим Миколою Крас [...]тадским з дружиною» і «вкладений» до (невідомої нам) церкви, оскільки частина запису обірвана, а прізвище дарителя затерте [6]. На арк. 188-209 було виявлено наступний вкладний запис скорописом про те, що 6 квітня 1606 р. книгу придбав мирянин Микита із дружиною Параскевою і «вклав» до церкви святого Миколая в Голих Горах [7] (містечко Гологори, нині Львівської обл. Золочівського р-ну). Тут вона перебувала упродовж тривалого часу – до XIX ст., про що свідчать покрайні записи на книзі, де згадуються гологірський «отець Бериндов» (арк. 10 зв.) та ієрей Григорій «Старониколинский Гологорский» (арк. 15 зв.-20). У XIX ст., згідно запису на арк. 1: «J Czołowski P Watkowie N° 12», Євангеліє потрапило до села Батьків неподалік Золочева (нині Львівської обл. Бродівського р-ну) до книгозбірні Й. Чоловського. З кінця XIX – початку XX ст. книга зберігалася в музеї А. С. Петрушевича, що засвідчує печатка «Музеумъ А. С. Петрушевича» на арк. 1нн, 2 нн., 282 та 399. До музею цей примірник був куплений у о. прелата Петрушевича за 200 корон митрополитом Андрієм Шептицьким 13 жовтня 1905 р., що підтверджує як запис у «Каталозі» І. Свенціцького [8], так і власноручний запис митрополита на вільному аркуші форзаца верхньої дошки.

У другому примірнику Євангелія Учительного (Сдк-570) бракує 8 початкових нумерованих, 52 нумерованих (в різних місцях тексту) і останнього нумерованого. На верхньому полі арк. 64-70зв. знаходимо уривок найдавнішого датованого в книзі вкладного запису 1625 р.: «За Ѡпшщена грѣховъ / сви(х) и Ѡдалъ еи до / Церкви.... / АХ / КЕ р (1625 р.)... А кто бы Сию Книгѣ смилъ Ѡдалити бѣде(т) Сѣдъ мѣ...». Інші фрагментарно збережені записи зроблені скорописом другої половини XVII ст. на арк. 166 («До церкве Свѣто Троици до села болви...»), арк. 298 («Сиа Книга Ѡца Василиа болвиньского з Вѣгорьки продана коториі чоловѣкъ подарѣвалъ до церкве свѣ[то] Троиц[коі] А кто бы еи малъ Ѡдалити бѣдетъ Сѣд М...») і на арк. 312 («Сиа Книга Ѡца Василиаго болв...») свідчать, що книга була придбана в селі Угорка Порохницького деканату Перемишльської єпархії до церкви св. Трійці села Белвин Перемишльського деканату [9] і була власністю о. Василія. Отже вже

в другій половині XVII ст. Євангеліє побутувало в Перемишльській єпархії. Ще один запис зроблений у XVII ст. дрібним скорописом на арк. 268 також зберігся частково: «Сиа кни... рекома... Івана...». З нього довідуємося, що Євангеліє певний час в XVII ст. належало невідомому Івану. У 1724 р. книгу подарували «превелебному отцю Марку пресвітеру Конуському», що відготовано на арк. 21зв-27 польською мовою. На арк. 277зв. залишив запис (друкованими літерами почерком першої половини XIX ст. коричневим чорнилом) новий власник Євангелія: «Сіа Книга Рекома Ев[ан](г)[е]лїи Велебнаго Ъца NN:». Виявлена на аркушах 19, 384 зв. овальна сажова печатка – екслібрис «Ex Bibliotheca I: Snigurski Eppi: Pe[remisliensi]s № 553», свідчить, що у XIX ст. видання входило до збірки бібліотеки Перемишльського єпископа Івана Снігурського [10], яка стала підвалиною перемишльської Капітульної бібліотеки (більша частина якої на сьогодні зберігається у Варшавській Національній (Народовій) бібліотеці). До НМЛ (тоді ще Церковного музею) екземпляр потрапив з дублетів Капітульної бібліотеки в Перемишлі, що зазначено в «Каталозі Стародруків Церковного музею у Львові» 1908р. І. Свенціцького [11] і музейною печаткою «Печать ц[ерко]вного м[узе]а в львовѣ» на арк. 19, 83, 195, 260 зв., 302, 304, 384 зв.

Найгірше збережений третій примірник цього видання (Сдк-1623). Втрачені усі початкові нумеровані аркуші і 33 нумерованих в різних частинах тексту. Привертає увагу покрайній запис скорописом XVIII ст. на арк. 281 зв.: «Сия Книга рекомая поученіе Толковая. Св[я]щ[е]наго иерея Феодора Заколеского Манастиря Крехова отца Венедикта одь умершого есть» і Пом'яник, що засвідчує приналежність книги у цей період до Крехівського монастиря. В XIX ст. на арк. 106 залишив свій автограф «Матвій Швалюкь Бібліотикарь Читальні В Ясенові». До музею (згідно записам Книги вступу та на вільному форзаці чільної дошки: «Copciones I. Дольницькій Проповіди») Євангеліє надійшло у 1920 р. як дар отця прелата Ісидора Дольницького [12], який окрім цього подарував ще 12 кириличних рукописів [13].

Надзвичайно рідкісним виданням є Заблудівський Псалтир з Часословцем (1569-1570 pp.). На сьогодні в світі збереглися лише 4 екземпляри: у Великобританії (в бібліотеці Ламбертського палацу в Лондоні), в Росії (в Російській національній бібліотеці у Санкт-Петербурзі, Саратовському державному університеті) та в Україні (в Національному музеї у Львові) [14]. Примірник нашого музею (Сдк-340) дефектний (бракує першого нумерованого аркуша, 45 кінцевих нумерованих першого рахунку, 7 нумерованих другого рахунку і останніх 2 нумерованих), але найповніший в світі. За записом зробленим

молдавським скорописом XVII ст. на арк. 221зв (I рахунку) довідуємося, що «Сїю книгѸ рекомїи ѱа(л)ти(р) дадею / па(н) петръ (л)агота великїи дво(р)ни(к) / мо(л)да(в)ской зе(м)ли за д[у]ше своа и сѣжите(л)ни/ци своєи софїи.. ча(д)[а] свои(м)[и] и въ за д[у]ши / родїтілїи свои(х) и дадеау и деже е(сть) / хра(м) ро(ж)де(с)тво пр(і)ч[ис]тїа вл[а]д[и]ч[и]це нашеї / Б[о]городици оусело ропе(н)ка и деже е(сть) по(п) проко/пїе деже е(сть) непорвшено вѣвѣки. / в л[е]то всв (7202=1694р.) м[і]сяца а(вг)[у](ст)[а] · (7) / кола е(і)смо би(л) оу прїгоди и изга(н)ї / Ѡ нашеї зе(м)ли Ѡ проклѣти(х) тв(р)ци». Отже книгу придбав 7 серпня 1694 р. молдавський шляхтич Петро Лагота і «вклав» до церкви Різдва Богородиці села Ропенка (парафія с. Ванькова Ліського деканату Перемишльської єпархії), де у той час був ієреєм отець Прокопій. В каталозі «Стародруків Церковного музею у Львові», укладеному в 1908 р. І. С. Свенціцьким, вказано, що примірник походить з містечка Тиряви Волоської (Ліського деканату Перемишльської єпархії з церкви св. Параскеви (нині Польща), Ряшівського воєводства, повіт Сянік) і до бібліотеки Святоюрської капітули надійшов ще у 1864 р. [15]. Згодом (в лютому 1905 р.) його до Церковного музею (нині НМЛ) передав митрополит Андрей.

У Львові Іван Федоров надрукував нове видання Апостола упродовж 25.02.1573 – 15.02.1574 р. і перший східнослов'янський Буквар 1574 р.

В збірці НМЛ Львівський період діяльності Івана Федорова представлений чотирма примірниками Апостола. На сьогодні відомо, що збережено 118 екземплярів і 2 фрагменти цього видання [16].

Перший з чотирьох примірників видання Львівського Апостола (Сдк-77) є дефектним – [1-14 арк.], 1-227 арк., 260-263 арк. – із вставленим уривком (арк. 223-252) із пізнішого Апостола, надрукованого у Львові 1639 р. Михайлом Сльозкою. На арк. 2зв. вміщено запис 1605 р. (на день Різдва Христового) про вступ до гологірського братства Меланії Бартошової Пожаровської, за що її чоловік – Бартош Пожаровській, вїт гологірській, надав до храму Пречистої Богородиці в містечку Гологорах (нині Львівської обл. Золочівського р-ну) худобу і цей Апостол [17]. В наступному вкладному записі на арк. 5нн., зробленому скорописом другої половини XVII ст. повідомляється, що книгу купили власним коштом ктитори до Богоявленського храму сусіднього села Новосілки (нині Львівської обл. Золочівського р-ну) [18]. Інші записи на арк. 14 нн, 3, 54, 112, 207, 227 – підтверджують перебування Апостола в Новоселицькій церкві упродовж усього XVIII ст. З них найбільш цікавими є нотатки на арк. 14 нн, де згадано Євстафія Балицького [19], на арк. 112 – про перебування в Новосілках у 1785 р. Семеона Лонського [20] та на арк. 3 – запис 1762-1763 рр. генерального візитатора Миколи Шадурського

[21]: «Сеи Ап(ос)т[о]ль Ест(ь) це(р)кви Новосѣлецкои Б(о)гож(в)леніа Г[о](сп)[о]днѧ (далі підпис)». До НМЛ ймовірно книга потрапила з митрополичої бібліотеки [22], яку в свій час заклав митрополит Михайло Левицький і яка на початках містилась в Унівському монастирі (детальніше історія бібліотеки митрополита Михайла висвітлена нижче), неподалік якого знаходяться згадані місцевості.

Другий екземпляр (Сдк-78) майже повний: відсутні лише перший нумерований і два останні, також нумеровані. На арк. 3 нн-16нн і на першому нумерованому запис від 22 березня 1602 року дяка Йоана Федоровича про купівлю книги громадою села Тростянця (нині Тростянець Великий Тернопільської обл. Зборівського р-ну) до храму Великомучениці Параскеви. На арк. 110 запис (на жаль точна дата обрізана) скорописом XVII ст. записано, що Апостол церкви мучениці Параскеви купили ктитори Феодор і Стефан цієї ж церкви. Наступний купчий запис датується 22 вересням 1720 р., проте через втрату частини запису, куди саме і хто купив її залишається невідомим, можливо до села Семигінів. Це припущення можливо зробити на підставі того, що до Національного музею Апостол передав митрополит Андрей Шептицький у 1909 р., який виявив його під час проведення візитації цього ж року в церкві Воздвиження Чесного Хреста у селі Семигінів (нині село Стрийського р-ну Львівської обл.).

Третій примірник (Сдк-911) дефектний, бракує 9 початкових нумерованих аркушів та 3 нумерованих(арк. 222, 259, 264) і 2-х останніх нумерованих. Нам не вдалося встановити історію його побутування упродовж віків. Лише відомо, що 11 березня 1909 р. його передав разом з кількома рукописами отець Іван Бодревич з церкви Успіння Богородиці містечка Порохник [23] (нині м. Порохник Ярославського повіту в Польщі).

Четвертий примірник (Сдк-1482) повний (бракує лише 2-х останніх нумерованих). На арк. 28-32 виявлений вкладний запис 1604, що Григоровичі рідні Ігнатія («отменили ценою своєю Ігнатіє родные григориевиче») купили книгу за 8 польських злотих і передали до храму Різдва Пречистої Богородиці в селі Корениця (нині Ярославського повіту в Польщі). До НМЛ згідно запису у книзі вступу примірник придбали 8 травня 1911 р. з церкви вище згаданого села за 45 корон і 82 крейцери з ще 5-ма стародруками: Сдк-1120 (Ірмологіон. Київ: КПл, 1753), Сдк-1119 (Псалми Давида. Почаїв, 1774), Сдк-1122 (Акафісти. Вільно, 1628), Сдк-1302 (Ірмологіон нотний. Львів, 1816) і Часослов.

На запрошення князя Василя Костянтиновича Острозького (бл. 1514/5-1608) Іван Федоров у 1578 р. переїхав до Острога, де заснував друкарню. Тут надрукував двомовну «Азбуку» 18 червня 1578 р., новий

Буквар – 1578-1580 рр., предметний покажчик до Нового завіту – «Книжка собрание вещей нужнейших» Тимофія Михайловича – у вересні-грудні 1580 р., Книгу Нового завіту з Псалтирем – 1580 р., Хронологію Андрея Римші – 5 березня 1581 р. та видання першої повної слов'янської Біблії, так званої – Острозької – 12 серпня 1581 р.

В збірці НМЛ зберігається 2 примірники видання Нового Завіту із відомих збережених до сьогодні 83 екземплярів і 6 фрагментів [24].

Перший (Сдк-431), оправлений у малиновий оксамит і майже повний, доповнений факсимільний аркушами, було придбано на кошт митрополита до (тоді ще для Церковного музею) до 1905 р. у букініста М. Шибанова² в Москві за 50 рублів [25]. Другий (Сдк-432) – дефектний, куплений до 1908 р. у сина вже згаданого, московського антиквара і бібліофіла С. Т. Большакова – Миколая Сергійовича Большакова за 20 рублів [26].

Видання Острозької Біблії було надруковано накладом до 1500 примірників і на сьогодні відоме у 345 [27] екземплярах і 5 фрагментах [28]. В НМЛ зберігається 6 одиниць збереження, проте Біблії значно менше (4 примірники), оскільки Сдк-2134 це лише 2 факсимільні аркуші цього видання, а Сдк-85 і Сдк-86 є двома томами однієї книги.

²Засновником „антикварної книжкової торгівлі П. Шибанова” став Павло Васильович Шибанов (1822-1892) – колишній кріпак князів Гагаріних, старообрядник. У 1841 р., отримавши «вільне», він відкриває в Самарі торгову справу „старінціка”. П.В.Шибанов плевав глибокий інтерес до давньослов'янської писемності і книжності, прекрасно знав старообрядницький канон, сам реставрував і оправляв книги. Разом зі старшим сином, Павлом Петровичем (1865-1935) він здійснює поїздки „за старовиною” поволзькими маєтками і монастирями, на ярмарку в Симбірськ і Нижній Новгоро_д. У 1877 р. П. В. Шибанов стає офіційним комісіонером Товариства любителів давньої писемності. У 1883 р. Шибанови відкривають антикварну книжкову торгівлю в Москві на Старій площі у Іллінських воріт, продовжуючи підтримувати контакти з книжниками Поволжя. З 1890 р. Шибанови мали магазин на Петровської лінії, а в 1900 р. вже Павло Петрович Шибанов продовжує торгівлю в приміщенні на Нікольській вулиці. В цей період асортимент магазину було розширено, тут купувалися і продавалися не тільки старовинні книги і рукописи, а й портрети, гравюри, мініатюри, старовинні речі. На початку 1914 р. він переїхав до Петербурга, де відкрив торгівлю на Садовій вулиці (буд. 100), там же містилася його квартира. Купував і продавав старовинні книги, гравюри, картини, медалі, ноти. П. П. Шибанов відомий як автор цінних книжкових каталогів і один з родоначальників радянського антикварного книжкової справи. У торгових справах фірми приймав участь і Лев Петрович Шибанов (1868-1908), який допомагав спочатку батька, а пізніше братові. [Предпринимательская деятельность российский антикваров в конце XIX – первой трети XX века // <http://www.google.com.ua/url?url=http://all-referats.com/diploms/56/>].

Перший примірник (Сдк-84) дефектний і містить повний текст Старого Завіту. У XVIII-XIX ст., згідно записів латиною 1868 р. на форзацних аркушах та недатованого запису на арк. 30 зв. польською мовою, належав отцю Василю Федоровичу пробошу підкам'янецької міської церкви св. муч. Параскеви (нині с. Підкамінь Львівської обл. Бродовського р-ну). На внутрішньому боці дошки оправи знаходиться клеєний екслібрис з гербом А. Шептицького та текстом: «Бібліотека митрополита Андрея Шептицького Ч. инв. 19 П», який 15.10.1909 р. передав з власної бібліотеки книгу до НМЛ, що підтверджує і запис у книзі вступу [29].

Другий примірник складається з двох експонатів Сдк-85 і Сдк-86 [30]. До першого входить Старий Завіт, а до другого – Новий. Унікальність цих томів полягає в тому, що відсутні аркуші у XIX ст. було доповнено рукописними, списаними Клементом Вахнянином тоді ще «Алумном» (вихованцем) Богословського факультету греко-католицької Семінарії у Львові IV року навчання[31]. В якості протографа використано повний примірник видання, який тоді був власністю Львівської Успенської церкви (про що свідчить запис на вільному аркуші форзаца верхньої дошки оправи першого тому). Виявлена на титульних аркушах овальна печатка червоного кольору «Ex Libris MM» і типова півфранцузька оправа обидвох томів вказують про приналежність книг до бібліотеки відомого бібліофіла митрополита Галицького – Михайла Левицького[32]. На початках ця бібліотека, як вже згадано вище, знаходилася в Унівському монастирі, де її протягом 12 літ вивчав А.Петрушевич [33]. А 12 вересня 1858 р. митрополит Михайло записав свою збірку на заснування бібліотеки митрополітального дому при соборі св. Юра [34]. Тоді Біблія і потрапила до митрополічної бібліотеки. Клеєний на звороті чільної дошки паперовий екслібрис «Бібліотека Митрополітальна А Ч. инв. 1333» підтверджує перебування Біблії в цій збірці, з якої вона надійшла у 1905 р. до Церковного музею (нині НМЛ), що відзначено печаткою «Печать ц[ерко]вного м[узе]я в львовѣ» на арк. 1 нн (титул), арк. 44 зв., 109, 184 зв., 242 (I-го рахунку), арк. 30, 77 (II-го рахунку) і арк. 30 зв. (III-го рахунку) Сдк-85 і на арк. 1зв., 35 (I-го рахунку) та арк. 6, 44 (II-го рахунку) Сдк-86. Покрайні записи були виявлені лише на першому томі Біблії. Найдавніший фрагментарно збережений запис знаходиться на арк. 135зв. (I-го рахунку) про купівлю у 1643 р. Біблії отцем Антонієм Дубієцьким (можливо священик села Дуб'є Львівської обл. Бродовського р-ну) за 36 злотих («Рокѣ ахмг (1643) кѣпиль Поп dubiesky Ѡтець Антоны(й) біблію ... (обрізаний запис)... Злотихъ Тр(и)дц^{ть} И шесть», який помер 1662 р., що зазначено на арк. 136зв.-137 (I-го рахунку): «рокѣ тисача х·в (1662) Померъ / Дѣбовсу... Ѡ(е)ць А(нто)ній Дубеcki(й)».

Нажаль майже повністю обрізаний розгорнутий запис про купівлю Біблії на арк. 260 зв.-264 (I-го рахунку) «.....(обрізано) / ... вского / Три[д]ц[а]ть / и шесть року ах·и (1662)», але вказана ціна книги і датування свідчать, що запис залишив вже згаданий отець Антоній.

Третій примірник (Сдк-1706) – дефектний містить частини Нового Завіту (Євангелія арк. 66-264 і Апостол 1-62) з чисельними рукописно дописаними аркушами (арк. 151-168, 211-216, 249-250) в євангельській частині. На арк. 233 було виявлено фрагмент власницького запису, що «Сия книга милостивого...», проте через пошкодження запису ми так і незнаємо ім. 'я власника. До музею книга надійшла 31 січня 1923 р. в дар о. Івана Бриковича [35] з с. Кривеньке (Кривеньке – нині село Тернопільської обл. Чортківського р-ну. Розташоване на річці Кривчик).

Четвертий примірник (Сдк-1521) – дефектний, містить Псалтир (28 арк. + 1 рукописний) і Новий Завіт (63 арк.) та 19 аркушів з рукописним текстом «Сказаніє извѣстно: по всѣ дни, зачаломъ: в неделю Пасхи» (арк. 1-10нн.), «Соборное VI (12) мѣсѣца сказаніє коемѣж до Ап[о]л[о]с[т]лѣ» (арк. 11-18нн.) та «Прокимени на Ап[о]л[о]с[т]оль» (арк. 19 нн.). На арк. 1 було виявлено візитаційний запис 1762 р. про приналежність кодексу церкві Воздвиження Чесного Хресту в містечку Білий Камінь (Білий Камінь – нині село Львівської обл. Золочівського р-ну) генерального візитатора М. Шадурського: «Ex Libris Eccle[ss]iæ BiałoKamenecen[sis] Exalt[ionis] S[anct]æ Crucis» (далі підпис). На внутрішньому боці чільної дошки оправи наклейка із записом рукою Івана Франка: «Дві частини із Біблії Острожської (58) В Псалтирі бракує 2 картки в Апостоли бракує 15 карток на кінці. До сих друкованих текстів додано рукописне «Сказаніє извѣстно во вся дни зачаломъ» б переписане з якогось требника чи типіка Також в тексті Апостола знаходяться рукописні уваги котрими повідільоване перікопи для читання при різних службах божих. Таким способом припаровано сю Біблію для практичного ужитку церковного. Др. Ів. Франко (підпис)». На звороті вставного аркуша з рукописним текстом після арк. 28 Псалтиря – запис скорописом XVIII ст. з хибними вихідними даними про місце надрукування книги: «Ta Książka eist Parocij Mieyskiej BiałoKamienieckiej Ktura pod Tytułem zwaną Psalteryz, y Appostolskie Dzieje Rojsyskim Drukiem Drukiem Kijowskim ułożona, w Roku N. Dnia N». До НМЛ книга надійшла у 1913 р. з депозиту Товариства «Просвіта».

Нарешті, ще два факсимільні аркуші з Острозької Біблії зберігаються в збірці музею під номером Сдк-2134 і поступили як фрагменти Києво-Печерських друків з фондів в ході переобліку (Акт вступу № 40 від 21.12.1976 р.).

Отже попримірникове вивчення видань Івана Федорова зі збірки НМЛ

з одного боку розширило наші відомості про історію розповсюдження і побутування окремих екземплярів його видань, а з іншого – уможливило доповнити інформацію про кількість збережених на сьогодні книг. З огляду на вище викладену інформацію збірка потребує подальшого наукового опрацювання та каталогізації усіх стародруків.

Література

1. Bandke J. *Historia drukarń w Krolestwie Polskiej*. – Kraków, 1826. – Т. 1. – С. 381-383; Свенціцкий І. Каталог книг церковно-славянської печаті. – Жовква: др-ня оо. Василян, 1908; Крип'якевич І. Іван Федорович – перший український друкар. В пам'ять 350-ліття появи першої української друкованої книжки у Львові / Історична бібліотека «Просвіти». Ч. 6. – Л., 1924; Свенціцкий І. Початки книгодрукування на землях України в пам'ять 350-ліття першої друкованої книжки на Україні у Львові 1573-4 р. – Жовква, 1924; Огієнко Іван (Митрополит Іларіон). *Історія українського друкарства / Упоряд. Микола Тимошик*. – К.: вид-чий центр «Наша наука і культура», 2007. – 534 с.; Зернова А. С. *Начало книгодрукування в Москві и на Украине*. – М., 1947; Немировский Е. Л. *Возникновение книгодрукування в Москві: Иван Федоров*. – М., 1964; Запаско Я. П. *Мистецька спадщина Івана Федорова*. – К., 1974; Немировский Е. Л. *Начало книгодрукування на Украине: Иван Федоров*. – М., 1974; Ісаєвич Я. *Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні*. – Л., 1975; *Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні. XVI – перша половина XVII ст. / Упоряд. Я. Д. Ісаєвич, О. А. Купчинський, О. Я. Мацюк, Е. Й. Ружицький*. – К., 1975; Запаско Я., Ісаєвич Я. *Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні*. – Л., 1981. – Кн. 1 (1574-1700); Ісаєвич Я. *Преемники першопечатника*. – М., 1981; Немировский Е.Л. *Иван Федоров*. – М., 1985; Ісаєвич Я. Д. *Літературна спадщина Івана Федорова*. – Л. 1989; Гусева А. А. *Издания кирилловского шрифта второй половины XVI века. Сводный каталог*. – М.: из-во «Индрик», 2003, тощо.

2. Гусева А.А. *Издания кирилловского шрифта...* – М., 2003. – Кн. 1. – С. 150-152, № 31.

3. Свенціцкий І. *Каталог книг...* Жовква, 1908. – № 19.

4. Гусева А.А. *Издания кирилловского шрифта...* – М., 2003. – Кн. 1. – С. 365-368, № 47.

5. О. Гусева подає інформацію про збереження загалом 50 примірників з них 2 з НМЛ.

6. Запис на арк. 2-10: «1570 / м[і](с)[я]ца февраля днѧ пръво надесѧ(т) / въ имѧ Ѡца изволение(м) с[и]на и послѣше(н)ство(м) / с[в]ятого д[у]ха [...] / ра(б) б[о]жїи мико[ла] Крас[...]. гадский въсполю(к) / зма(л)жонкою своєю кѠпили сїю [книгу] / єв[ангеліе] Ѡчитльное засвои вла(с)ны(и) пѣназѣ / силы своєи вѣрной а придали сїю / книгу за своє Ѡпущение грѣховъ / (втрачений запис) / рекомѠю вѣчно а Ѡс[в]ятого мѣстѣца / николи(ж) немає(т) бы(ти) Ѡдалена атакъ / миль(и) Ѡци которы(и) ко(л)ве(к) бѠде(т) / с[в]яще(ни)къ Ѡц[е]ркве с[в]ятой напре(д) писаной / прошѠ абы(х) небы(л) забыва(т) вм[о]л[и]тва(х) с[в]я

ты(х) / а приты(м) неха(й) буде(т) м[и]л[о](с) [е]рдіє б[о]жїє ила(с)ка / навсѣ(х) на(с) навѣки вѣко(м) ами(н)».

7. Запис 1606 р. на арк. 188-209: «Сию книгу гле[е]мую Ев[ан](г) [е]лие / **С**чите(л)ное. Купи(л) рабѣ б[о]жий Никита / з[...]ва изъженою своєю пара(с) ковією / вроку тиса^ача ше(ст.)со(т) шестого М[і](с) [я]ца Апри(л)^а / т (6) дн^а за^впуше(н)е греховъ свои(х). Ипреда(л) еи / Коц[е]рк(о)ви храма с[в]ятого [...] Николы / та(м)же в голыхъ гора(х). Заде(р)жавы его / м[и]л(ос)ти П[а]на Але^кса(н)дра Хо(д)кевича воеводы / Тро(ц)кого Грабе нашлове имыши. / Ахтобы тую пререченую книгу глемую ев[ан]г[е]лие / **Ѡ** тоєи ц[е]ркве с[в]ятой мѣ(л) **Ѡ**далити [...] (м)тотъ / [...] [...] [...] щеников вкото^рого / икупи(л) ту книгу а(л) бо хто зблиски(х) его бу(д) склирико(в) / или змеща(н) такови(й) неха(й) буде(т) прокл^а(т) / Ивси(й) вѣкѣ Ивбу^дѣщи. Позавещанию с[в]яты(х) / Ап(ос) [т](о)л(о) [в]ъ Ис[в]яты(х) **Ѡ**цов триста и о(с)мь надеса^а(т) / Ису(д) сомною буде(т) мѣ(ти) пере(д) нелицемѣ(р)нымъ / Судию Х[ри](с)[то]мъ Которы(й) на(м) має(т) быти запла^тою / запла^тою вси(м) Все хот^ащи(й) сию книгу / глемую выше ев[ан]г[е]лие читати молюс^а / вамъ молитє зам^а грѣшного Г[о](с) [по]да Б[о]га / Сиа^а Боради вины И купи(х) е^а Ами(н)».

8. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 403.

9. Див.: Теки Подолинського. – Т. 3. – С. 174-174зв. (НМЛ: Сдл-360).

10. Іван Снігурський (18.05.1784-24.08.1847 рр.) – укр. церковний діяч, з 1818 р. – перемишльський гр.-кат. єпископ. Організував разом з І. Лаврівським та І. Могильницьким Капітульну бібліотеку та заснував крилошанську друкарню в Перемишлі. [Енциклопедія Українознавства. У 10-х т. / Гол. ред. Володимир Кубійович – Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954-1989; Довідник з історії України. – 2-е видання. – К., 2001].

11. Свенціцький І. Каталог книг... Жовква, 1908. – № 403.

12. Дольницький Ісидор (1830-1924 рр.), укр. гр.-кат. священник, прелат; 1857-1877 викладач у Колегії св. Атанасія в Римі, 1877-1924 духовник і вчитель обрядів у Греко-Католицькій Духовній Семінарії у Львові. [ЕУ. – Київ: Глобус, 1994. – Т. 2: Г-3. – С. 560].

13. Зінченко С. До історії формування колекції Євангелій зі збірки рукописів Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького // Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. – Л.: НМЛ ім. Андрея Шептицького, 2011. – № 8 (13). – С. 119-128.

14. Гусєва А.А. Издания кирилловского шрифта... – М., 2003. – Кн. 1. – С. 368-370. – № 48.

15. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 50.

16. Гусєва А.А. Издания кирилловского шрифта... – М., 2003. – Кн. 1. – С. 447-450, № 57.

17. На арк. 2 зв. – запис скорописом початку XVII ст. «року фхе (1605) на де(н) Рож[д]єства Христова в тоє благочестивое бра(ц)тво **С**тупила імінієм Міла(н)³ ба(р)тошова пожаро(в)ска во(й)това голого(р)ска. За котори(и) **С**т^спо(м) еє

па(н) во(йт) нада(л) с х⁸добы своее Апосто(л) др⁸кованы(й) до храму прічистои, св⁸тои, котора⁸ книга та⁸ має(т) бы(ст) ве(ч)не нер⁸шона с крилоса а(ж) завидомо(ст)ю бра(ц)тва це(р)кви. А хтобы сме(л) ⁸це(р)кви сіе ⁸л⁸чити дані ха(й) б⁸де(т) ⁸л⁸че(н) ⁸ца(р)ства небі(с)ного. Ба(р)тошъ Пожаро(в)ски(й) во(й)т голого(р)ски(й) р⁸кою в[ласною]».

18. На арк. 5нн. – «Сі⁸а кнїга рекома⁸ Apo(с)толь К⁸пили ктитор⁸ѣ Новоселецкии за це(р)ковнїи грош⁸ѣ и дали ей до храм⁸ бого⁸влєнї⁸ г[о](с) п[о](д)на до (с)во(є)и це(р)кви новоселе(ц)кои а хто би м⁸ѣль ⁸тоєй це(р)кви ⁸далити да б⁸деть прокл⁸ть анафема и мара(н)афеа. Д⁸ховнїи би(л) ⁸ць І⁸вань с[и]нъ ⁸ца Стефана ханачов(с). Ктиторъ би(л) Михайль Коваль, ія(ковъ...)скии, і⁸ва(н) лысий: и прочии:».

19. На арк. 14 нн. – запис скорописом XVIII ст «A[нно] Domini w Nowosiłkach podpisuję sie Balicki Ewstafij».

20. На арк. 112 запис: «Anno Domini 1785 w Nowosiłkach Semeon Lonski...».

21. Шадурський Микола – галицький церковний діяч другої половини XVIII ст., висвячений у 1751 р. У 1759-1763 рр. (за дорученням єпископа Лева Шептицького) генеральний візитатор Львівської єпархії. Залишив 6 тт. актів візитації. [ЕУ... – Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954-1989.]

22. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 20.

23. Зінченко С. До історії формування колекції Євангелій... Л., 2011. С. 119-128.

24. Гусєва А.А. Издания кирилловского шрифта... – М., 2003. – Кн. 1. – С. 561-563, № 77.

25. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 31.

26. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 31.

27. О. Гусєва подає інформацію про збереження загалом 344 з них згадує лише 3 з НМЛ.

28. Гусєва А.А. Издания кирилловского шрифта... – М., 2003. – Кн. 1. – С. 588-594, № 83.

29. Запис у Книзі вступу № 5464; Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 2.

30. Свенціцький І. Каталог книг... – Жовква, 1908. – № 2.

31. Клим (Климентій) Вахнянин (4.11.1812-14.01.1893) – син священика Якова Вахнянина. Навчався у Львівській духовній семінарії. Батько політичного діяча, композитора, журналіста і педагога Анатолія-Якова Климовича Вахнянина (1841-1902).

32. Левицький Михайло (1774-1858рр.), церковний і громадський діяч, перший кардинал – українець (з 1856р.), сприяв розвитку українського шкільництва в Галичині. Як перемишльський єпископ (з 1813 р) відновив Перемишльську капітулу, підготував єпархіальний синод 1818 р., де прийняли постанову про закладання парафіяльних шкіл з українською мовою викладання; Як Галицький митрополит (з 1816 р., а 1848 р. – примас Галичини) подбав про опіку гр.-кат. консисторій над українськими народними школами, гімназіями та кафедрами пасторального богослов'я і катехитики у Львівському університеті. 1839 р.

виступив з протестом проти ліквідації Російським урядом Унії на Правобережжі, Волині й Білоруси. [ЕУ. – Львів: НТШ, 1994. – Т. 4: Крушельницький – Місто. – С. 1268-1269].

33. Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі (кін. XIII – кін. XX ст.). – Львів: Свічадо, 1998. – С. 62.

34. Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі ... – С. 64.

35. Іван Брикович (нар. 1875 р., м. Тернопіль) – священик, син рільника, одружений з другою онукою пароха с. Кривеньке о. Йосифа Левицького. У 1900-1904 рр. – приватний «сотрудник» пароха в Кривенькому; 1904-1909 рр. «експозит» – в Пилаві біля Бучача. В період Першої світової війни перебуває (2.09.1914 р. – 1.07.1915 рр.) з родиною у Відні. Після повернення до рідного краю, стає «завідателем» Сопова на Коломийщині. У вересні 1916 р. переїжджає до Кривенького, а 16 липня 1919 р. І. Брикович за Збруч, як польовий духовник ІХ бригади ГУА. В травні 1920р. вертає додому, а в 1921р. дістає парафію на 46 році життя. [Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль: видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004-2010. – Т. 2.: (2005 р.)].